

REZUMAT EXECUTIV

În cursul vizitei din 2018, delegația CPT a examinat tratamentul aplicat de către poliție persoanelor private de libertate și condițiile de detenție a deținuților aflați în arest preventiv, din zece centre de detenție din toată țara. În plus, delegația a vizitat cinci închisori, concentrându-se pe tratamentul deținuților în regim închis și de maximă siguranță și al celor în arest preventiv și pe furnizarea îngrijirilor medicale.

În general, delegația CPT s-a bucurat de o cooperare excelentă din partea autorităților române pe timpul vizitei. Totuși, principiul cooperării cere, de asemenea, luarea de măsuri decisive pentru îmbunătățirea situației în lumina recomandărilor cheie ale Comitetului. În această privință, CPT a observat lipsa acțiunilor în legătură cu anumite recomandări făcute în rapoartele precedente, în special în ce privește situația deținuților aflați în regim de maximă siguranță, acțiunile echipelor de intervenție ale închisorilor și furnizarea îngrijirii medicale în închisori și în centrele de detenție.

Forțele de poliție

Raportul semnaleză că majoritatea persoanelor chestionate de către delegația CPT au declarat că au fost tratate corect de polițiști. Totuși, deținuții au făcut un număr mare de declarații privind rele tratamente fizice aplicate de către polițiști (multe dintre acestea susținute de dovezi medicale). Acuzațiile se refereau în special la palme, pumni, șuturi și lovituri de baston, aplicate de polițiști suspectilor, fie la momentul arestării, fie în timpul interogării la secția de poliție, aparent în scopul forțării unei mărturisiri.

Raportul recomandă ca Ministerul de Interne și Inspectoratul General al Poliției Române să transmită un mesaj hotărât privind faptul că relele tratamente aplicate persoanelor deținute sunt ilegale, denotă lipsă de profesionalism și vor face obiectul unor sancțiuni corespunzătoare. Mai mult, metodele de investigație ale poliției trebuie să treacă de la o abordare bazată pe mărturii către obținerea de dovezi clare și precise printr-o interogare profesionistă a suspectilor. Este de asemenea esențial ca leziunile observate de personalul medical la persoanele deținute, în momentul admiterii lor într-un centru de detenție, să fie consemnate cu precizie, iar orice acuzație de maltratare din partea poliției să fie transmisă prompt Parchetului. CPT mai face unele comentarii în legătură cu investigarea acuzațiilor de rele tratamente aplicate de către poliție și recomandă ca procurorii să aplice cu strictețe criteriile de efectivitate.

În legătură cu garanțiile împotriva relelor tratamente aplicate de către poliție persoanelor private de libertate, s-a observat un număr de neajunsuri, în special privind accesul la un avocat, inclusiv posibilitatea de a avea o discuție confidențială cu un avocat, dar și în legătură cu dreptul de a avea acces la un medic. Trebuie luate măsuri și pentru a garanta tuturor minorilor dreptul de acces la un avocat și la un adult de încredere, așa cum prevede Codul de Procedură Penală.

Raportul ia act de intenția autorităților române de a păstra centrele de detenție pentru reținerea suspectilor și deținuților din arest preventiv și proiectul de a renova vechile clădiri și de a construi unele noi. Cu toate acestea, CPT continuă să creadă că persoanele deținute sunt expuse unui risc mai mare de intimidare, presiune și chiar maltratare în centrele de detenție ale poliției. Aceste îngrijorări sunt accentuate de condițiile materiale precare, îngrijirea medicală necorespunzătoare și regimul auster pe care îl suportă persoanele reținute în centrele de detenție vizitate. De aceea, CPT recomandă, încă o dată, ca persoanele arestate preventiv să nu fie ținute în centrele de detenție ale poliției. În schimb, autoritățile române trebuie să se gândească serios la transformarea centrelor de detenție în spații adecvate arestului preventiv, pe care să le pună sub autoritatea Ministerului Justiției și a Administrației Naționale a Penitenciarelor.

În ce privește regimul din aceste centre, scopul ar fi să se asigure posibilitatea ca deținuții aflați în arest preventiv să petreacă o parte consistentă a zilei (adică opt ore sau mai mult) în afara celulei, angajați în activități utile, de natură diversă. Pentru aceasta, fiecare centru trebuie dotat cu spații comune. Mai mult, toate persoanele deținute, fără excepție, trebuie să beneficieze de cel puțin o oră pe zi de exerciții în aer liber, în spații dotate corespunzător, de dimensiuni adecvate. CPT mai recomandă ca vizitele fără dispozitive de separare să devină o regulă pentru toți deținuții din arest preventiv, iar cele cu dispozitive de separare, o excepție.

Condițiile de detenție din centrele de detenție vizitate, în special din centrele nerenovate, rămân inacceptabile pentru perioade de arest de două luni sau mai mult. Celulele erau în general insalubre și necesitând reparații, slab ventilate, urât mirositoare, cu un grad înalt de umiditate și acces limitat la lumina naturală. Anexele sanitare se aflau, de asemenea, într-o stare precară de igienă și în cele mai multe cazuri neseperate de restul celulei. În privința minorilor, se pune accent pe necesitatea de a le oferi condiții decente de detenție și un regim de activități utile. În plus, trebuie făcute toate eforturile pentru a-i reține în centre de arest preventiv pe o durată cât mai scurtă posibil.

CPT ia notă de reorganizarea Direcției Medicale a Ministerului de Interne și de emiterea unei Dispoziții specifice, în aprilie 2016, privind îngrijirea medicală în centrele de detenție. În lumina observațiilor Comitetului, aceasta recomandă îmbunătățirea calității îngrijirii medicale, printre altele prin: eliminarea sarcinilor adiționale pentru medicii Ministerului de Interne; asigurarea respectării confidențialității examinării medicale a persoanelor deținute; dotarea tuturor centrelor cu echipament medical de bază; introducerea programelor pentru Tratamentul de Substituție a Opiului pentru toți deținuții dependenți de opiu; și efectuarea unor teste complete pentru depistarea bolilor transmisibile.

Penitenciarele

CPT aprobă eforturile depuse începând cu 2014 pentru reforma sistemului penitenciar, în special privind dezvoltarea serviciului de probațiune, reducerea populației carcerale cu aproximativ 30%, cât și introducerea de remedii compensatorii pentru deținuții ținuți în condiții de suprapopulare. Suprapopularea din penitenciare nu a fost regăsită în mod egal între sau în cadrul închisorilor, iar nivelurile cele mai grave au fost observate în celulele cu regim închis, cele cu deținuți în arest preventiv și cele de primire (carantină). Spațiul neîncăpător și precaritatea condițiilor de trai din aceste celule, combinate cu timpul insuficient petrecut în afara lor și lipsa activităților pot fi considerate tratament inuman și degradant. De asemenea, aceste condiții nu îi ajută pe deținuți să se pregătească pentru reintegrarea în comunitate. Mai mult, după cum a observat delegația CPT, acestea au repercusiuni serioase asupra furnizării serviciilor medicale către deținuți și asupra nivelului de tensiune și violență din închisori. Agenda de reforme a autorităților române trebuie să vizeze ca toți deținuții să fie ținuți în condiții decente și să beneficieze de minim 4m² de spațiu personal în celulele cu ocupare multiplă (exclusiv anexa sanitară).

Majoritatea persoanelor întâlnite de către delegația CPT au afirmat că au fost tratate corect de personalul închisorii. Totuși, s-a primit un mare număr de acuzații de rele tratamente fizice asupra deținuților de către personalul închisorii, în special de către membrii forțelor speciale de intervenție (așa numiții „mascați”), în penitenciarele din Aiud, Gherla, Iași și Galați. Situația era deosebit de alarmantă la penitenciarul Galați, unde exista un evident climat de teamă. Raportul detaliază mai multe acuzații de rele tratamente fizice din partea personalului, inclusiv abuzuri sexuale și semnalizează preocupări serioase din cauza lipsei consemnării leziunilor de către serviciul medical și omisiunilor de a investiga acuzațiile în mod efectiv. CPT este la fel de puțin convins de caracterul efectiv al inspecției care a urmat vizitei sale, efectuată de Ministerul Justiției, la Penitenciarul Galați. Prin urmare, recomandă autorităților române să demareze o anchetă independentă a parchetului în legătură cu acuzațiile de rele tratamente de către personalul Penitenciarului Galați.

La nivel mai general, raportul subliniază necesitatea ca personalul penitenciarelor să răspundă pentru îndeplinirea sarcinilor ce îi revin, inclusiv păstrarea integrității fizice și mintale a deținuților. Un accent deosebit este pus pe responsabilitățile de supraveghere ale cadrelor de conducere și cadrelor medii, care trebuie să acorde o atenție specială acțiunilor personalului aflat în subordine, cât și pe instruirea lucrătorilor din penitenciar în tehnici de control și imobilizare. În plus, conducerea fiecărei închisori trebuie să amintească personalului că abuzul verbal, în special cel de natură rasistă, cât și provocarea deținuților sunt lucruri neprofesioniste și inacceptabile. Mai mult, toți gardienii trebuie instruiți, ca parte a educației lor profesionale de bază, în privința interacțiunii cu deținuții cu dizabilități, și în privința sprijinului pe care să-l ofere acestora.

CPT pune de mult sub semnul întrebării *rațiunea de a fi și modul de operare* al forțelor speciale de intervenție (așa numiții „mascați”), care acționează în acele instituții ce găzduiesc deținuți cărora li se aplică regimul de maximă siguranță. În lumina observațiilor delegației, în cursul vizitei din 2018, privind repetate și numeroase acuzații detaliate de rele tratamente din partea membrilor forțelor de intervenție, CPT crede că a venit timpul ca autoritățile naționale să reconsidere existența lor. În schimb, se poate stabili un sistem de primă intervenție, combinat cu o suplimentare a personalului în cartierele de maximă siguranță și cu adoptarea unei abordări de securitate dinamică. În același timp, CPT recunoaște că poate exista necesitatea unor grupuri specializate de intervenție la nivel național sau regional, care să se ocupe de cazurile grave de dezordine din penitenciare și subliniază un număr de principii de bază care să guverneze funcționarea lor. În acest context, raportul comentează asupra revoltelor din iulie 2016 și investigațiile privind acuzațiile de rele tratamente comise de către diferite unități de intervenție în timpul acestor revolte.

Câteva episoade de violență între deținuți sunt documentate, în special în legătură cu tineri deținuți adulți, care au fost sever maltratați și abuzați sexual de alți prizonieri în celulele lor. Situația era deosebit de îngrijorătoare la Penitenciarul Bacău, unde delegația CPT a trebuit să intervină pentru ca trei deținuți vulnerabili să fie scoși din celula unde erau abuzați în mod grav. Datoria autorităților față de deținuți cere ca fiecare închisoare să-și stabilească în mod clar o strategie anti-intimidare. Pentru început, trebuie stabilit în fiecare penitenciar un proces de evaluare a riscului pentru celulele cu mai mulți deținuți, pentru fiecare persoană care intră la închisoare, înainte de a fi plasată într-o celulă de primire, urmat de redactarea și implementarea unei evaluări individuale de risc și necesități. O parte a strategiei de combatere a violenței între deținuți trebuie să includă investirea de resurse mult mai consistente pentru recrutarea de personal suplimentar și dezvoltarea profesionalismului și instruirii acestuia, în timp ce deținuților trebuie să li se ofere un regim adecvat și condiții decente.

Mai mult, raportul analizează mai multe decese survenite în închisoare și recomandă ca, în mod sistematic, să se întreprindă o anchetă completă în cazul fiecărui deces, de către o autoritate independentă de sistemul penitenciarelor. Aceste anchete trebuie să stabilească, între altele, cauza decesului, faptele care au dus la deces, inclusiv orice factori care au favorizat decesul și dacă acesta ar fi putut fi evitat.

În toate închisorile vizitate, delegația CPT a observat că s-au făcut eforturi să se extindă gama de activități oferite deținuților. Totuși, este evident că trebuie făcute mult mai multe lucruri pentru a le oferi deținuților activități utile în scopul pregătirii lor pentru reintegrarea în comunitate. Este de asemenea important ca deținuții să fie mai implicați în dezvoltarea planului de executare a pedepsei. CPT critică în mod special regimul deținuților din arest preventiv, care erau ținuti în celule 21 de ore pe zi sau mai mult; el recomandă să se pună la punct un regim cuprinzător de activități în afara celulei, incluzând cel puțin două ore pe zi de activități în aer liber, într-o curte de dimensiuni adecvate.

CPT are serioase dubii în privința organizării și revizuirii regimului de maximă siguranță. El critică alocarea sistematică a deținuților către un regim de maximă siguranță doar pe baza cuantumului pedepsei aplicate. În schimb, CPT susține ca plasarea să se bazeze pe o evaluare individuală de risc a comportamentului deținutului și pericolul pe care acesta îl reprezintă pentru siguranța și securitatea personalului și a altor deținuți. Deținuții cărora li se aplică un regim de maximă siguranță petrec până la 22 de ore pe zi închiși în celulă, cu acces limitat la activități utile. Acest regim precar, exacerbat de lipsa relațiilor pozitive cu personalul, cât și de prezența membrilor trupelor de intervenție, înseamnă că aceste unități acționează adesea ca o pedeapsă suplimentară la condamnarea pronunțată de tribunal. Autoritățile trebuie să revizuiască modul în care se aplică regimul de maximă siguranță.

Condițiile materiale în toate închisorile vizitate erau în general precare (ex. pereți scoroșiți, igrasie, acces insuficient la lumină naturală și ventilație inadecvată; anexele sanitare aveau adesea mușgai pe tavan și pereți, țevi ruginite și instalații defecte). De exemplu, la Penitenciarul Bacău, 18 tineri adulți în arest preventiv erau ținuti într-o singură celulă insalubră și supraaglomerată de numai 26 m². Tinerii stăteau închiși în celulă timp de 21-22 ore pe zi, timp de luni de zile. Situația lor era asemănătoare cu a animalelor închise în cuști. Sunt făcute o serie de recomandări care solicită autorităților să ofere condiții decente de cazare pentru toți deținuții.

Ca și în cazul vizitelor anterioare, deținuții din penitenciarele vizitate primeau porții mici și inadecvate de hrană; absența fructelor și legumelor era frapantă. Calitatea și cantitatea de hrană oferită trebuie îmbunătățite.

Raportul mai examinează și situația deținutelor din penitenciarul Bacău. În lumina lipsei activităților utile, condițiilor materiale precare și supraaglomerării, și ținând cont de faptul că închisoarea se află la mare distanță de locul de domiciliu al acestor femei, autoritățile ar trebui să reevalueze dacă închisoarea poate satisface în mod eficient nevoile deținutelor. CPT mai recomandă ca situația deținutelor care se află temporar în alte închisori vizitate să fie îmbunătățită. În special, tot personalul care lucrează cu deținute trebuie să primească o instruire care să le permită să înțeleagă și să abordeze necesitățile biologice și de gen specifice femeilor.

Observațiile din cursul vizitei din 2018 au arătat că serviciile medicale din închisorile vizitate nu erau satisfăcătoare în cele mai multe cazuri. Conflictele de interese ale personalului medical reprezentau o problemă de fond majoră care submina încrederea pacienților în medicii lor. Autoritățile trebuie să se asigure că personalul medical este cu adevărat independent de personalul închisorii. În acest scop, trebuie să se ia serios în considerare transferul de responsabilitate pentru personalul medical către Ministerul Sănătății. Raportul mai face o serie de recomandări pentru

îmbunătățirea calității îngrijirii medicale a deținuților, inclusiv: creșterea numărului personalului; dotarea cu echipament medical de bază și de urgență în închisori; garantarea confidențialității medicale; îmbunătățirea sistemului de consemnare a leziunilor corporale; asigurarea unui examen medical detaliat la intrarea în penitenciar; și adoptarea unei strategii complete pentru sprijinirea deținuților care au probleme cu drogurile. Lipsa unor servicii psihiatrice era evidentă în toate închisorile vizitate, iar deținuții care sufereau de tulburări psihice trebuiau să se confrunte cu condiții de detenție care dăunau sănătății lor mintale și fizice. Toate închisorile trebuie să aibă un serviciu psihiatric adecvat, asigurat de un psihiatru și asistente medicale de psihiatrie, iar autoritățile trebuie să întreprindă o revizuire cuprinzătoare a felului în care îngrijirea psihiatrică este oferită deținuților.

În sfârșit, raportul face observații asupra importanței stabilirii unor proceduri de primire adecvate pentru deținuții nou veniți și recomandă creșterea efectivelor personalului de pază, cât și îmbunătățirea instruirii inițiale și continue a personalului. În ce privește disciplina, CPT critică faptul că incidentele de autoagresiune și de tentativă de suicid sunt tratate ca abateri disciplinare; el mai recomandă ca restricționarea vizitelor să nu fie folosită ca pedeapsă disciplinară. În plus, orice izolare a deținuților pentru motive de siguranță sau administrative trebuie însoțită de garanții corespunzătoare, inclusiv de o procedură de reexaminare. În privința contactelor cu lumea exterioară, vizitele fără dispozitive de separare pentru toți deținuții trebuie să constituie regula, iar vizitele cu dispozitive de separare, excepția și trebuie depuse eforturi suplimentare pentru a promova legătura deținuților cu familia.